

УДК 271.2-754(477.87)"1910/1938"

UDC

DOI: 10.17223/18572685/43/10

БОГОСЛОВСЬКА ОСВІТА ПРАВОСЛАВНОГО ДУХОВЕНСТВА НА ЗАКАРПАТТІ (1910–1938 рр.)

Ю.В. Данилец

Ужгородський національний університет
Україна, Закарпатська обл., м. Ужгород, пл. Народна, 3

E-mail: jurijdanilec@rambler.ru

Scopus Author ID: 55089984900

<http://orcid.org/0000-0003-0592-3907>

SPIN-код: 7540-4030

Авторське резюме

У статті розглянуто освітній рівень православного духовенства на Закарпатті. Автор зазначає, що кандидати на священство отримували освіту в Сербії, Росії, США, на місцевих пастирських курсах. Керуючі архієреї безуспішно намагалися відкрити духовну семінарію на Закарпатті.

Ключові слова: академія, єпископ, курси, освіта, священник, семінарія.

БОГОСЛОВСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ ПРАВОСЛАВНОГО ДУХОВЕНСТВА НА ЗАКАРПАТЬЕ (1910–1938 гг.)

Ю.В. Данилец

Ужгородский национальный университет
Украина, 88000, г. Ужгород, пл. Народная, 3

E-mail: jurijdanilec@rambler.ru

Авторское резюме

В статье рассмотрен образовательный уровень православного духовенства на Закарпатье. Автор отмечает, что кандидаты на священство получали образование в

Сербии, России, США, на местных пастырских курсах. Управляющие архиереи безуспешно пытались открыть духовную семинарию на Закарпатье.

Ключевые слова: академия, епископ, курсы, образование, священник, семинария.

THEOLOGICAL EDUCATION ORTHODOX CLERGY IN TRANSCARPATHIA (1910–1938 YEARS)

Ju.V. Danilets

Uzhgorod National University
3 Narodna Sq., Uzhgorod, 88000, Ukraine
E-mail: jurijdanilec@rambler.ru

Abstract

The article describes the educational level of the Orthodox clergy in Transcarpathia. The author notes that candidates for the priesthood were educated in Serbia, Russia, the United States, local pastoral courses. Control bishops tried unsuccessfully to open the seminary in Transcarpathia.

Keywords: Academy, Bishop, courses, education, the priest, Seminary.

Православна церква на Закарпатті розвивалася в важких політичних умовах. На початку ХХ ст. населення почало масово залишати греко-католицьку церкву, поривати з унією і повертатися до «старої віри» – православ'я. Незважаючи на те, що унія з Римом була запроваджена ще у 1646 р., значна частина Закарпаття довгий час залишалася православною. Міцні позиції православна церква мала на Мараморощині, де до 1734 р. проживав православний єпископ, а пізніше священники отримували рукоположення від православних румунських та молдавських владик.

У документах греко-католицької капітули в Ужгороді зустрічаються документи, що вже у 1901–1903 рр. в окремих селах Березького, Угочанського та Марамороського комітатів спостерігається православний рух (ДАЗО 8: 1–1 зв.; ДАЗО 9: 2–4 зв.; ДАЗО 10: 1). Уряд та керівництво Мукачівської греко-католицької єпархії вбачали в православ'ї загрозу своєму існуванню, намагалися надати йому політичне забарвлення. На ініційованих судових процесах проти православних в 1903–1904 та 1913–1914 рр. їх звинуватили у політичній роботі на царську Росію з метою відірвати території, населені русинами за Карпатами від Угорщини (Суляк 2009: 96–119; Данилець 2014а: 249–269; Данилець

2014b: 9–21; Данилец 2014с: 110–122). Переслїдування вірників, побої та страти не припинили православний рух. Після розпаду Австро-Угорщини кількість православних громад почало невпинно зростати. Якщо в 1880 р. в чотирьох комітатах (Берег, Унг, Угоча та Мараморш) проживало 180 православних, то станом на 1 лютого 1921 р. їх кількість збільшилася до 60 986 чол. (Statistický 1928: XV). Для порівняння: римо-католиків було 54 985 чол., греко-католиків – 32 9319, євангелїстів – 61 986, іудеїв – 93 008, інші – 4 332 чол. (Kárpátalja 2000: 29). Переписи 1930 та 1941 рр. фіксують наступну кількість православних: 118 284 чол. та відповідно 125 300 чол. (Kárpátalja 2000: 32, 35).

Хоча кількість вірників зростала, але православного духовенства не вистачало. Отримання відповідної богословської освіти стало однією з найбільш нагальних потреб православної церкви на Закарпатті в 1 пол. ХХ ст. В Австро-Угорщині з 1710 р. існувала автокефальна Карловацька митрополія Сербської православної церкви. А тому саме від сербів православні русини намагалися отримати перших священників (Данилец 2012: 42). На той час сербські архієреї не змогли надати пастирів. Реальну допомогу здійснила Руська православна церква та два архієреї – архієпископи Антоній (Храповицький) та Євлогій (Георгієвський). За їх сприяння до Свято-Онуфріївського Яблочинського монастиря на Холмщині в 1910 р. було прийнято Олександра Кабалюка (преп. Олексій Капаторуський) (Центральний: 150; Данилец 2009: 63).

Відомий церковний історик архімандрит Василій (Пронін) у своїй роботі, що присвячена історії церкви Закарпатті, писав: «Онуфрієвський монастирь стал рассадником православного духовенства для Закарпатья, и поэтому на долю монашества выпала столь видная роль в православном движении. После подготовки их рукополагали, снабжали необходимой церковной утварью и направляли в села, где было заметно православное движение» (Василий (Пронин) 2005: 443). З цією думкою погоджується й польський дослідник Роман Дубец: «Яблочинський монастир був в той час першою школою православного духовенства на Закарпатті» (Дубец 1999: 92).

Опіку над вихованцями було доручено настоятелю – архімандриту Серафиму (Остроумову) (Валуєв 2000: 43; Харкевич; Власов 2005: 10) та ієромонаху Сергію (Корольову) (Архиепископ 1953: 9–11; Васнецов 1953: 4–6; Никитин 1983: 15–19; Журавская 2009: 27–34). Останній був завідувачем школою псаломщиків. Також при монастир діяла дяківська, сільськогосподарська, реміснича, церковно-учительська, чернечо-місійна школи. У 1914 р. в усіх цих школах навчалося 431 учнів (Дубец 1999: 91). Закарпатці вивчали в Яблочині Святе Письмо, літургіку, Типікон та інші богословські предмети.

Преп. Олексій (Кабалюк) згадував про своє навчання в чернечій школі: «Стал на послушание. Первое послушание печь – просфоры и хлеб. Приставили иер. Алексия, академика (т. е. окончившего одну из духовных академий), который занимался со мной, и иер. Стафана Твердинского, и тот занимался (т. е. с новопостриженным). Литургика, Св. Писание, история церкви – подготавливали. Хорошо проповедь говорили... Пришлось трудновато с ударением. Дали мне читать Апостола, а все убежали из церкви. "Кто-то? – говорят, – будто болгарин". Архимандрит хорошо читал. Говорит: – Учите по ударению читать. Верую по ударению. Послушание нес аж до перед Успения» (Рассказ 2009: 470). 25 березня 1910 р. намісник монастиря архимандрит Серафим постриг Олександра в чернецтво з нареченням йому імені Олексія на честь Олексія, чоловіка Божого (Данилець 2013: 62). Після постригу Кабалюк повернувся у рідний край, а після Пасхи 1910 р. знову прибув до Яблочинського монастиря та почав готуватися до прийняття священства. 11 липня 1910 р. відбулося рукоположення о. Олексія в ієродиякони, а 15 серпня, в день Успіння Божої Матері, – в ієромонахи високопреосвященним Євлогієм, архієпископом Холмським (Архів 3: 1). Повернувшись на Закарпаття, о. Олексій став лідером православного руху, був засуджений на Мараморощ-Сиготському процесі 1913–1914 рр. до чотирьох з половиною років в'язниці.

На заклик Кабалюка в 1911–1912 рр. до Яблочинського монастиря поїхало 13 юнаків із Закарпаття. Серед них Василь Вакаров, Василь Кемінь, Михайло Мачка, Андрій Хвуст, Микола Галас, Георгій Плиська, Попович. Василь Бовдій. Після трьох річного навчання більшість випускників були рукоположені в сан священників. 16 листопада 1913 р. В. Вакаров, В. Кемінь та В. Бровдій були пострижені в чернецтво з іменами Амфілохій, Матфей та Серафим. У тому ж місяці архієпископ Євлогій висвятив їх в сан ієродиякона. У березні 1914 р. молоді ієродиякони були направлені в розпорядження константинопольського патріарха Германа. З його благословення ректор Халкідонської духовної семінарії митрополит Герман рукопожив їх у ієромонахи. Ченців-місіонерів направили на батьківщину, де священників заарештували і засудили до різних термінів. Пізніше в'язнів відправлено на фронт. Ієромонах Серафим (Бровдій) з війни не повернувся (Архів 3: 2–3).

Інформацію про навчання закарпатців у Яблочинському монастирі знаходимо у спогадах архієпископа Євлогія (Георгієвського): «На его (Кабалюка. – Ю.Д.) призыв стали откликаться его земляки; некоторых из них он присылал в Яблочинский монастырь, где они и приготавливались, по его примеру, к деятельности пионеров православия в Карпатской Руси. Иеромонах Стефан шутя называл их

"камергеррами", потому что они приехали в белом одеянии; это были кроткие, серьезные люди красивой внешности; монахи из них вышли примерные» (Евлогий 1994: 235).

Маємо інформацію, що Георгій Плиска та Михайло Мачка були відправлені з початком війни для продовження навчання до Волинської духовної семінарії. 30 березня 1919 р. єпископ Острозький, вікарій Волинської єпархії Аверкій (Кедров) рукоположив Г. Плиску у сан священника (ДАЗО 5: 31). З Свято-Онуфріївським монастирем також пов'язані долі прот. Іоанна Ілечка та ієромонаха Досифея (Поповича). Отець І. Ілечко – уродженець с. Костяшин (нині Люблінське воєводство, Польща). При монастирі навчався в школі псаломщиків, а 13 травня 1911 р. рукоположений в сан диякона. 14 травня 1911 р. єпископом Холмським Євлогієм (Георгіївським) рукоположений в сан священника (ДАЗО 2: 60). У 1920 р. з дозволу чехословацької влади переселився у с. Великі Лучки Мукачівського округу (ДАЗО 2: 18).

Ієромонах Досифей (Попович) в 1920–1930 рр. служив на багатьох приходах Підкарпатської Русі, але згодом перебрався до Румунії.

Уродженець с. Шандрово (нині Олександрівка) Хустського району Микола Церковник, потрапивши до російського полону, зумів закінчити трирічні пастирські курси в Уфі. За сприяння єпископа Андрія (Ухтомського) Миколу звільнили з табору та прийняли до Свято-Успенського монастиря. У 1918 р. юнака постригли в чернецтво з іменем Боголіп. 21 жовтня 1918 р. єпископом Андрієм рукоположений у сан ієродиякона, а 17 травня 1920 р. – в сан ієромонаха (ДАЗО 12: 71).

Після розпаду Австро-Угорщини Закарпаття було включено до Чехословаччини під назвою Підкарпатська Русь. У країні всі конфесії мали рівні права, держава надавала фінансову підтримку вірникам. Православне населення отримало можливість створити єпархіальну структуру, впорядкувати приходи та заснувати монастирі. У 1921 р. єпископ Нішський Досифей (Васич) заснував на Підкарпатській Русі сербську юрисдикцію, створивши Карпаторуську автономну православну церкву. У 1931 р. її реорганізовано в Мукачівсько-Пряшівську православну єпархію з постійним архієреєм. У складі СПЦ православні Закарпаття перебували до 1945 р., коли перейшли до РПЦ (Пребывание 1945: 20).

4 березня 1923 р. константинопольський патріарх Мелетій (Метаксакис) висвятив архімандрита Савватія (Врабеца) в єпископи з титулом «архієпископ Празький і всієї Чехословаччини» (ДАЗО 1а: 12). 6 березня 1923 р. було видано томос, який затвердив вище висвячення та започаткував розділення між православними на Підкарпатській Русі (Грамата 1925: 84–85). З того часу в краї діяли дві юрисдикції, які конкурували та ворогували між собою.

Обидві православні юрисдикції розгорнули активну роботу по створенню нових приходів та чернечих громад. Вони зіштовхнулися з проблемою відсутності духовенства, так як на початок 1921 р. на території всього Підкарпаття налічувалося всього кілька священників. Вирішення цього складного питання відбувалося кількома шляхами. Мукачівсько-пряшівські владики та їх попередники-делегати відправляли кандидатів на висвячення до навчальних закладів Сербії. Крім того, на території єпархії в 1920–1930 рр. було організовано пастирсько-богословські курси. Празький архієпископ Савватій заснував богословську школу в Буштині на Тячівщині. Також обидві сторони активно залучали духовенство, що опинилося в кордонах Чехословаччини внаслідок еміграції.

Зупинимося поки на першій групі духовенства, що навчалось в Сербії. У спогадах митрополита Йосифа (Цвієвича), котрий також був делегатом на Підкарпатській Русі, знаходимо свідчення, що протягом всього історичного періоду в сербських богословських закладах навчалось 40–50 студентів-карпаторосів (Митрополит 2008: 244). Дослідник С. Антонієвич стверджує, що в 1938 р. у Королівстві Югославія богослов'я студювало 29 юнаків з Мукачівсько-Пряшівської єпархії (Антонієвић 2012: 139). Мусимо визнати, що джерел з цього питання дійсно не вистачає.

У фондах ДАЗО нами виявлено цікавий документ від 10 січня 1926 р., який містить детальну інформацію про всіх православних священників на Підкарпатській Русі. В окремій графі подано відомості про освіту священнослужителів та монахів. На той час в Сербії здобуло освіту тільки 7 священників, що вчилися в Бітолі, Сремських Карловцях, Белграді, Раковіце, Ніші (ДАЗО 3: 18–80).

Додаткову інформацію про випускників сербських духовних закладів знаходимо в православній періодиці. У першому номері офіційного видання Мукачівсько-Пряшівської єпархії «Православний карпаторуський вестникъ» за 1935 р. вказувалося, що єпископ Дамаскин рукоположив в сан диякона та священника «дипломованного студента Православной битольской семинарии» Євгенія Боршоша (ПКВ 1: 15). В окремій рубриці редакція зазначала, що православний богословський факультет Белградського університету закінчили студенти-карпатороси Георгій Станканинець, Іван Бреза, семінарію в Бітолі – Гавриїл Путраш, Петро Кернашевич, чернечу школу – ієромонах Віталій (ПКВ 1: 16). У 1936 р. архієрей рукоположив у сан священників випускників Бітольської семінарії Дмитра Симулика, Василя Попа, Петра Спишака (ПКВ 2: 14).

Важливу інформацію про православних богословів ми виявили в № 3–4 «Православного карпаторуського вестника» за 1936 р.

Редакція повідомила, що в поточному році Бітольську семінарію закінчило семеро закарпатців, а за останні п'ять років випускниками сербських духовних закладів стало 32 чол. (ПКВ 2: 17). «Мы не можем не заметить, что с их приездом во многом в епархии чувствуется лучше» (ПКВ 2: 17).

У згаданому документі від 10 січня 1926 р. зафіксовано чимало прізвищ священників, що прибули на Підкарпатську Русь з різних частин Російської імперії. Більшість із них мали богословську освіту, дехто закінчив світські навчальні заклади. Наприклад, о. Дмитро Владиков був випускником духовної семінарії у Харкові, о. Исидор Вздольський – Києві, ієром. Борис (Мидляк) – Тулі, о. Михайло Продан – Петербурзі, о. Петро Назаревський – Полтаві. Троє священників отримали освіту в США: о. Іван Мрочківський, о. Дмитро Беляков, ієром. Венедикт (Довбак) (ДАЗО 3: 18–80).

Слід відзначити, що не всі бажаючі могли потрапити на навчання до Сербії. Через це, правлячі владики, періодично влаштовували пастирсько-богословські курси в межах єпархії. У жовтні 1926 – квітні 1927 р. в приміщенні Свято-Миколаївського чоловічого монастирів в с. Іза проходили богословські курси для православного духовенства (ДАЗО 4: 84). Слухачів налічувалося 22 особи, вони проживали при монастирі або ж приходили на заняття з своїх сіл. Лекції на курсах читав Ратібор Тихій (ДАЗО 4: 85). За розпорядженням єпископа Серафима (Іванович) від 22 травня 1928 р. в єпархії були відкриті курси, на яких викладали професори Хустської державної реальної гімназії (Архів 1: 1). За короткотермінове функціонування курсів їх закінчили біля 20 священників.

Розуміючи, що в єпархії не вистачає освіченого чернецтва і духовенства, наступний архієрей – єпископ Йосиф (Цвієвич) намагається домогтися дозволу на створення духовної семінарії в Мукачеві. 21 квітня 1931 р. він пише звернення до Міністерства шкіл і народної освіти в Празі (Архів 2: 1). Але вона залишається поза увагою чехословацьких чиновників.

Перший мукачівсько-пряшівський єпископ Дамаскин (Грданічка) для підвищення освітнього рівня православного духовенства влаштовував при Свято-Миколаївському монастирі в с. Іза у 1933, 1935, 1937 рр. єпархіальні курси для священників, залучаючи для викладання сербських богословів. У 1933 р. курси проходили знову при Свято-Миколаївському монастирі. Слухачам читали лекції з наступних предметів: 1) пастирське богослов'я; 2) гомілетика; 3) катехізис з методикою; 4) літургіка; 5) церковне право; 6) ведення метрик і цивільне законодавство про укладення шлюбів; 7) викривальне богослов'я; 8) історія церкви; 9) історія православ'я на Карпатській Русі; 10) гігієна і перша

допомога при нещасних випадках; 11) садівництво; 12) адміністрація і правила діловодства. Після закінчення лекцій здобувачі склали іспити. Ці курси мали велике значення для збагачення священиків теоретичними і практичними знаннями (Курси 1933: 4).

Окрім курсів, владики Дамаскин організував так звані духовні вправи, що проводилися у 1933–1937 рр. по благочинних округах. «Православный карпаторусский вестник» в № 8 за 1937 р. розмістив об'ємну статтю під назвою «Собрание духовенства для духовных упражнених в Свято-Николаевском монастыре» (ПКВ 3: 14–16). Автор допису повідомляв, що під час Великого посту при монастирі в с. Іза відбувалися «духовные собрания приходских священников и иеромонахов». Перед слухачами виступали правлячий архієрей ієросхимонах Кассіан (Корепанов), ієромонах Аверкій (Таушев) (ПКВ 3: 15).

У 1933 р. Міністерство шкіл і народної освіти нострифікувало богословські та цивільні документи про отримання освіти в Сербії, Болгарії, Росії та ін. Цей крок дав можливість значній частині духовенства викладати в народних школах Закон Божий та отримувати додаткову фінансову підтримку.

Як вже вказувалося вище, архієпископ Савватій (Врабец) також робив кроки по покращенню освітнього рівня своїх священиків. Відомо, що після призначення вікарієм єпископа Веніаміна (Федченков) в Мукачеві було створено духовну школу. В анкетах кількох священиків, яких висвятив Веніамін, вказано, що вони пройшли 4-місячний богословський курс (ДАЗО 3: 34).

Для підготовки кандидатів на священиків в с. Буштино Тячівського округу архієпископ Савватій заснував богословські курси. Дозвіл на їх відкриття дав шкільний відділ Цивільного управління Підкарпатської Русі (18 лютого 1923 р. за № 3015/923). Курси функціонували до кінця червня 1924 р. Керівником Приватної православної загальноосвітньої народної школи для дорослих було призначено протоієрея Іоанна Чернавіна (Окунцов 1967: 143, 294; Нивьер 2007: 537). Початково планувалося, що слухачі курсів будуть здобувати знання в обсязі чотирьох класів державних гімназій, але ці задуми залишилися нездійсненими. Навчання проводилося згідно навчального плану шкільного відділу за наступними предметами: Закон Божий, російська мова, церковнослов'янська мова, історія, географія, математика, малювання та каліграфія. Крім прот. Чернавіна, на курсах викладали емігранти Леонід Ланін та Феодосій Дементьєв. Процес навчання контролювався представником шкільного відділу та державним шкільним інспектором в Тячеві (ДАЗО 6: 22).

Перший набір слухачів навчався з 18 лютого по 10 вересня 1923 р. Документи подало 37 вихованців, але лише 24 склали випускний іспит.

Одні вибували, інші залишали курси за власним бажанням, деяких висвячували. Час навчання слухачів залежав від здібностей: інколи висвячували на третій день навчання (ДАЗО 11: 4). Останній набір слухачів склав іспит в присутності представника шкільного відділу та державного шкільного інспектора 28 червня 1924 р. після закінчення трьохмісячних курсів 20 слухачів були висвячені на православних священників, ще два прийняли чернецтво (ДАЗО 6: 22).

Аналіз документів дає підстави зробити висновок, що освітній рівень православного духовенства на Закарпатті у визначений у заголовку статті період був недостатнім. Відчувалася гостра потребу у відкритті духовної школи на території краю, але це питання не було вирішено. Архієреї обох юрисдикції намагалися вирішувати проблему відсутності освічених священницьких кадрів. Значна частина вихідців із Закарпаття змогли отримати богословську освіту в духовних семінаріях Сербії. Початок Другої світової війни призупинив на певний час цей процес.

ЛІТЕРАТУРА

Антонієвіч 2012 - *Антонієвіч Саша*. Школовање ученика из чешко-моравске мукачевско-прјашевске епархију у Српским богословским школама // *Acta Patristica*. 2012. № 7. С. 130–144.

Архиепископ 1953 - Архиепископ Казанский и Чистопольский Сергей (некролог) // *ЖМП*. 1953. № 2. С. 9–11.

Архів 1 - Архів Мукачівської православної єпархії // Серафим (Іванович), єпископ. Розпорядження від 22. 05. 1928 р.

Архів 2 - Архів Мукачівської православної єпархії // Йосиф (Цвієвич), єпископ. Прохання в Міністерство шкіл і народної Освіти в Празі за № 1307/31 від 21.04.1931 р.

Архів 3 - Архів Свято-Миколаївського монастиря в с. Іза // Список и точное описание братии, живущих и живших в монастыре Святителя о. Николая, что при селе Изе, округа Хустского в Карпатской Руси. 64 арк.

Валуев 2000 - *Валуев Д.* Смоленская Голгофа // Смоленские епархиальные ведомости. 2000. Январь – март. № 1 (26). С. 43.

Василий (Пронин) 2005 - *Василий (Пронин), архимандрит*. История православной церкви на Закарпатье. К.: Филокалия, 2005. 528 с.

Васнецов 1953 - *Васнецов М., протоиерей*. Светлой памяти архиепископа Сергия // *ЖМП*. 1953. № 12. С. 4–6.

Власов 2005 - *Власов В.* Архиепископ Серафим Остроумов // Орловская правда. 2005. 18 ноября. С. 10.

Грамата 1925 - Грамата о хиротонии и каноническом установлении первого православного архиепископа Пражского и всея Чехословакии высокопреосвященнаго Кир Савватия // Православный Русский календарь

на 1926 г. Вышний Свидник, 1925. С. 84–85.

ДАЗО 1а - Державний архів Закарпатської області (далі ДАЗО). ДАЗО. Ф. 2. Оп. 2. Д. 262.

ДАЗО 2 - ДАЗО. Ф. 21. Оп. 16. Д. 60.

ДАЗО 3 - ДАЗО. Ф. 63. Оп. 1. Д. 280.

ДАЗО 4 - ДАЗО. Ф. 63. Оп. 1. Д. 598.

ДАЗО 5 - ДАЗО. Ф. 63. Оп. 1. Д. 680.

ДАЗО 6 - ДАЗО. Ф. 63. Оп. 2. Д. 603.

ДАЗО 7 - ДАЗО. Ф. 151. Оп. 2. Д. 262.

ДАЗО 8 - ДАЗО. Ф. 151. Оп. 2. Д. 1334.

ДАЗО 9 - ДАЗО. Ф. 151. Оп. 3. Д. 37.

ДАЗО 10 - ДАЗО. Ф. 151. Оп. 3. Д. 38.

ДАЗО 11 - ДАЗО. Ф. 151. Оп. 7. Д. 1041.

ДАЗО 12 - ДАЗО. Ф. Р 1490. Оп. 4д. Д. 21.

Данилець 2009 - *Данилець Ю.* Православна церква на Закарпатті у першій половині ХХ ст. Ужгород: Карпати, 2009. 378 с.

Данилець 2012 - *Данилець Ю.* Зародження та поширення православного руху в Північно-Східній Угорщині на початку ХХ століття // Наукові записки Ужгородського університету. Серія: Історично-релігійні студії. Ужгород, 2012. Вип. 1. С. 34–52.

Данилець 2013 - *Данилець Ю.* Обраний Божим Провидінням. Життєпис преподобного Олексія Карпаторуського сповідника. Чернівці: Місто, 2013. 168 с.

Данилець 2014а - *Данилець Ю.* Антирусинський судовий процес 1913–1914 гг. в Мараморш-Сиготе на страницах львовських газет «Дело» и «Дело и Новое слово» // Русин. 2014. № 2. С. 249–269.

Данилець 2014б - *Данилець Ю.* К истории православия в Угорской Руси накануне Первой мировой войны (по материалам американской газеты «Свьѣтъ») // Русин. 2014. № 3. С. 9–21.

Данилець 2014 с - *Данилець Ю.* К вопросу о подготовке второго Мараморш-Сиготского процесса против православных Закарпатья // Славянский альманах 2014. М.: Индрик, 2014. Вып. 1–2. С. 110–122.

Дубец 1999 - *Дубец Р.* Вплив Яблочинського монастиря на відродження святого православ'я в Закарпатті // Pravoslavny Kalendar. Presov, 1999. С. 90–94.

Евлогий 1994 - *Евлогий (Георгиевский), митрополит.* Путь моей жизни: Воспоминания. М.: Московский рабочий; ВПМД, 1994. 619 с.

Журавская 2009 - *Журавская А.* Архиепископ Сергей (Королев) и жизнь православной общины в Чехии в 20–40-е годы ХХ в. // Вестник славянских культур. 2009. Вып. № 4 (Т. XIV). С. 27–34.

Kárpátalja 2000 - *Kárpátalja településeinek vallási adatai (1880–1941) Központi Statisztikai Hivatal / Dr. Kepecs József (szerk), Czibulka Zoltán (összeáll.).* Budapest, 2000. 248 s.

Курсы 1933 - Курсы для духовенства Мукачевско-Пряшевской епархии // Русская Земля. 1933. 12 авг. С. 4.

Митрополит 2008 - Митрополит скопски Јосиф: Мемоари. Светигора, Цетиње, 2008. 394 с.

Нивьер 2007 - *Нивьер А.* Православные священнослужители, богословы и церковные деятели русской эмиграции в Западной и Центральной Европе: 1920-1995: Биографический справочник. М.; Париж: Русский Путь; YMCA-Press, 2007. 576 с.

Никитин 1983 - *Никитин В.* Жизнь и пастырское служение архиепископа Сергия Королева // Журнал Московской патриархии. 1983. № 3. С. 15–19.

Окунцов 1967 - *Окунцов И.* Русская эмиграция в Северной и Южной Америке. Буэнос-Айрес: Сеятель, 1967. 486 с.

ПКВ 1 - Православный карпаторусский вестник. 1935. № 1. С. 15.

ПКВ 2 - Православный карпаторусский вестник. 1936. № 3–4. С. 14.

ПКВ 3 - Собрание духовенства для духовных упражнений в Свято-Николаевском монастыре // Православный карпаторусский вестник. 1937. № 8. С. 14–16.

Пребывание 1945 - Пребывание в Москве делегации православной церкви Закарпатской Украины // ЖМП. 1945. № 11. С. 20.

Рассказ 2009 - Рассказ архимандрита Алексия от 28 ноября 1945 г. // Василий (Пронин), архимандрит. История православной церкви на Закарпатье. К.: Филокалия, 2005. С. 465–475.

Statistický 1928 - *Statistický lexikon obcí v republice Československé... na základě výsledků sčítání lidu z 15. února 1921, IV: Podkarpatská Rus.* Praha, 1928. 68 с.

Суляк 2009 - *Суляк С.* Русинский и украинский вопрос накануне Первой мировой войны // Русин. 2009. № 2. С. 96–119.

Харкевич - *Харкевич Я.* Свято-Онуфриевский Яблочинский монастырь и священномученик Серафим (Остроумов). URL: <http://www.pravoslavie.ru/put/1860.htm> (дата обращения: 23.10.2015).

Центральний - Центральний державний історичний архів, м. Львів. Ф. 462. Український горожанський комітет, м. Львів. Оп. 1. Спр. 222.

REFERENCES

Antonijević, S, (2012) Shkolovanje učenika iz cheshko-moravske mukachevsko-prjashevske eparkhiju u Srpskim bogoslovskim shkolama [Education of students from the Czech-Moravian Mukačevská-prjaševske diocese in Serbian theological schools]. *Acta Patristica*. 7. pp. 130-144.

Anon. (1953) Arkhiepiskop Kazanskiy i Chistopol'skiy Sergiy (nekrolog) [Archbishop of Kazan and Chistopol Sergius (obituary)]. *Zhurnal Moskovskoy Patriarkhii*. 2. pp. 9-11.

Archive Orthodox Eparchy of Mukachevo. (1928) *Serafim (Ivanovich), episkop. Rozporyadzhennya vid 22. 05. 1928 r.* [Seraphim (Jovanovic), Bishop. Resolution of May 22, 1928]. (In Ukrainian).

Archive Orthodox Eparchy of Mukachevo. (1931) *Yosif (Tsvievich), episkop.*

Prokhannya v Ministerstvo shkil i narodnoï Osviti v Prazi za № 1307/31 vid 21.04.1931 r. [Joseph (Cvijevych), Bishop. Petitions to the Ministry of Schools and People's Education in Prague for № 1307/31 of April 21, 1931]. (In Ukrainian).

Archive of St. Nicholas Monastery in Iza. (n.d.) *Spisok i tochnoe opisanie bratii, zhivushchikh i zhivshikh v monastyre Svyatitelya o. Nikolaya, chto pri sele Ize, okruga Khustskogo v Karpatskoy Rusi* [The list and accurate description of the brothers who live and lived in the monastery of St. Nicholas in the village of Iza, Khust District in Carpathian Ruthenia]. 64 arc. (In Russian).

Valuev, D. (2000) Smolenskaya Golgofa [Smolensk Calvary]. *Smolenskie eparkhial'nye vedomosti*. 1(26). p. 43.

Vasiliy (Pronin). (2005) *Istoriya pravoslavnoy tserkvi na Zakarpat'e* [History of the Orthodox Church in Transcarpathia]. Kyiv: Filokaliya.

Vasnetsov, M. (1953) Svetloy pamyati arkhiepiskopa Sergiya [Blessed memory of Archbishop Sergius]. *Zhurnal Moskovskoy Patriarkhii*. 12. pp. 4-6.

Vlasov, V. (2005) Arkhiepiskop Serafim Ostromov [Archbishop Seraphim Ostromov]. *Orlovskaya pravda*. 18th November.

Anon. (1925) Gramata o khirotonii i kanonicheskom ustanovlenii pervago pravoslavnago arkhiepiskopa Prazhskogo i vseya Chekhoslovakii vysokopreosvyashchennago Kir Savvatiya [Diploma of the consecration and canonical establishment of the first Orthodox Archbishop of Prague and All Czechoslovakia Most Eminent Cyrus Savvatii]. In: *Pravoslavnyy Russkiy kalendar' na 1926 g.* [Russian Orthodox Calendar for 1926]. Vyshniy Svidnik. pp. 84-85.

The State Archives of Transcarpathian Region (DAZO). Fund 2. List 2. File 262.

The State Archives of Transcarpathian Region (DAZO). Fund 21. List 16. File 60.

The State Archives of Transcarpathian Region (DAZO). Fund 63. List 1. File 280.

The State Archives of Transcarpathian Region (DAZO). Fund 63. List 1. File 598.

The State Archives of Transcarpathian Region (DAZO). Fund 63. List 1. File 680.

The State Archives of Transcarpathian Region (DAZO). Fund 63. List 2. File 603.

The State Archives of Transcarpathian Region (DAZO). Fund 151. List 2. File 262.

The State Archives of Transcarpathian Region (DAZO). Fund 151. List 2. File 1334.

The State Archives of Transcarpathian Region (DAZO). Fund 151. List 3. File 37.

The State Archives of Transcarpathian Region (DAZO). Fund 151. List 3. File 38.

The State Archives of Transcarpathian Region (DAZO). Fund 151. List 7. File 1041.

The State Archives of Transcarpathian Region (DAZO). Fund R 1490. List 4d. File 21.

Danilets', Yu. (2009) *Pravoslavna tserkva na Zakarpatti u pershiy polovini XX st.* [Orthodox Church in Transcarpathia in the early twentieth century]. Uzhgorod: Karpati.

Danilets', Yu. (2012) Zarozhennyya ta poshirennyya pravoslavnogo rukhu v Pivnichno-Skhidniy Ugorshchini na pochatku KhKh stolittya [The origin and spread of the Orthodox Movement in Northeast Hungary in the early twentieth century]. *Naukovi zapiski Uzhgorods'kogo universitetu. Seriya: Istorichno-religiyini studii*. 1. pp. 34-52.

Danilets, Yu. (2013) *Obranyj Bozhym Provydinnjam. Zhyttjepys prepodobnogo*

Oleksija Karpatorus'kogo spovidnyka [Chosen providence of God. Biography of St. Alexis Karpatoruskoho confessor]. Chernivtsi: City.

Danilets, Yu. (2014) Newspapers "Delo" and "Delo and New Slovo" as a source of history trial in Marmarosh-Sigot years 1913-1914. *Rusin*. 2. pp. 249-269. (In Russian).

Danilets, Yu. (2014) To history of orthodoxy in Ugrian Rus on the eve of the WWI (on materials of american newspaper «Svet»). *Rusin*. 3. pp. 9-21 (In Russian).

Danilets, Yu. (2014) *K voprosu o podgotovke vtorogo Maramorosh-Sigotskogo protsessa protiv pravoslavnykh Zakarpat'ya* [On the issue of preparation of the second-Maramorosh Sigotskogo proceedings against Orthodox Transcarpathia]. Slavic Almanac. Vol. 12. Moscow, Indrikis.

Dubec, R. (1999) *Vplyv Jablochyns'kogo monastyrja na vidrodzhennja svjatogo pravoslav'ja v Zakarpatti* [Impact Yablochynskoho monastery in St. revival of Orthodoxy in Transcarpathia]. Pravoslavny Kalendar.

Evlogiy (Georgievskiy), mitropolit. (1994) *Put' moey zhizni: Vospominaniya* [The path of my life: Memoirs]. Moscow Worker; VPMD.

Zhuravskaya, A. (2009) *Arkhiepiskop Sergiy (Korolev) i zhizn' pravoslavnoy obshchiny v Chekhii v 20-40-e gody XX v.* [Archbishop Sergius (Korolev), and the life of the Orthodox community in the Czech Republic 20-40 years of the twentieth century]. Vestnik slavyanskikh kul'tur [Journal of Slavic cultures]. Issue number 4, 2009. (Volume XIV).

Kárpátalja településeinek vallási adatai (1880-1941) Központi Statisztikai Hivatal (2000) / Dr. Kepecs József (szerk), Czibulka Zoltán (összeáll.). Budapest [In Hungarian].

Kursy dlya dukhovenstva Mukachevsko-Pryashevskoy eparkhii [Courses for the clergy of the Diocese of Mukachevo-Pryazhevskoy] (1933) Russkaya Zemlya [Russian Land]. 12 August.

Mitropolit skopski Josif (2008) *Memoari* [Metropolitan of Skopje Joseph: Memoirs]. Svetigora, Cetinje.

Niv'er, A. (2007). *Pravoslavnye svyashchennosluzhiteli, bogoslovy i tserkovnye deyateli russkoy emigratsii v Zapadnoy i Tsentral'noy Evrope: 1920-1995: Biograficheskiy spravochnik* [Orthodox clergy, theologians and church leaders of Russian emigration in Western and Central Europe: 1920-1995: Biographical Directory]. Moscow; Paris: Russian Way; YMCA-Press.

Nikitin, V. (1983) *Zhizn' i pastyrskoe sluzhenie arkhiepiskopa Sergiya Koroleva* [Life and pastoral ministry of the Archbishop Sergius Korolev]. Zhurnal Moskovskoy Patriarkhii [Journal of the Moscow Patriarchate]. Nr. 3.

Okuntsov, I. (1967). *Russkaya emigratsiya v Severnoy i Yuzhnoy Amerike* [Russian emigration to North and South America]. Buenos Aires: The Sower [In Russian].

Pravoslavnyy karpatorusskiy vestnik [Orthodox karpatorusskiy vestnik]. (1935). Nr. 1.

Pravoslavnyy karpatorusskiy vestnik [Orthodox karpatorusskiy vestnik]. (1936). Nr. 3-4.

Sobranie dukhovenstva dlya dukhovnykh uprazhneniy v Svyato-Nikolaevskom Monastyre [The meeting of the clergy for the spiritual exercises at the

St. Nicholas Monastery] (1937). Pravoslavnyy karpatorusskiy vestnik. [Orthodox karpatorusskiy vestnik]. Nr. 8.

Prebyvanie v Moskve delegatsii Pravoslavnoy Tserkvi Zakarpatskoy Ukrainy [Staying in Moscow, the delegation of the Orthodox Church of the Transcarpathian Ukraine] (1945). Zhurnal Moskovskoy Patriarkhi [Journal of the Moscow Patriarchate]. Nr. 11.

Rasskaz arkhimandrita Aleksiya ot 28 noyabrya 1945 g. (2005) [The story Archimandrite Alexy on November 28th, 1945]. Vasiliy (Pronin), arkhimandrit. Istoriya pravoslavnoy tserkvi na Zakarpat'e [Vasily (Pronin), Archimandrite. History of the Orthodox Church in Transcarpathia]. K.: Philokalia [In Russian].

Statistický lexikon obcí v republice Československé ...na základě výsledků sčítání lidu z 15. února 1921, IV: Podkarpatská Rus. 1928. Praha [In Czechian].

Sulyak, S. (2009) The Rusin and Ukrainian questions on the Eve of WWI. *Rusin*. 2 (In Russian).

Kharkevich, Ya. *Svyato-Onufrievskiy Yablochinskiy monastyr' i svyashchennomuchenik Serafim (Ostroumov)* [St. Onufrievsky Yablochinsky monastery and martyr Seraphim (Ostroumov)] // <http://www.pravoslavie.ru/put/1860.htm> (Accessed: 26st October 2015).

Central State Historical Archive, city Lviv. Fund. 462. List 1. File 222.

Данилец Юрій Васильович – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (Ужгород, Україна).

Данилец Юрий Васильевич – кандидат исторических наук, доцент кафедры истории Украины Ужгородского национального университета (Ужгород, Украина).

Danilets Yuriy – Uzhhorod National University (Uzhhorod, Ukraine).

E-mail: jurijdanilec@rambler